

บทที่ 5

แนวทางความคุ้มครองงานผ้าไหมและอุตสาหกรรมสิ่งทอ ตามมาตรฐานหลักเกณฑ์ระหว่างประเทศ

สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ของประเทศไทยถูกตราขึ้นภายใต้กรอบสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์ ซึ่งประเทศไทยในฐานะประเทศภาคีสมาชิกต้องอนุวัติกฎหมายลิขสิทธิ์ไทยรองรับ เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจและทราบถึงกรอบในการร่างกฎหมายลิขสิทธิ์ไทย ในบทนี้จึงนำเสนอผลการศึกษาดังมาตรฐานหลักเกณฑ์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายลิขสิทธิ์ในด้านความคุ้มครองงานงานผ้าไหมและงานออกแบบลวดลายผ้าไหม โดยการศึกษาจะเริ่มจากสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ในฐานะที่สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินเป็นความตกลงด้านลิขสิทธิ์ฉบับแรกของโลกและถือเป็นแม่แบบของกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ตามลำดับต่อไป

5.1 สนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน

สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินนับเป็นความตกลงระหว่างประเทศแบบพหุภาคีซึ่งมีอายุยาวนานมากกว่าร้อยปี สืบเนื่องจากความพยายามปกป้องผลประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ในทวีปยุโรป และสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินนี้ได้พัฒนาสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน พร้อม ๆ กับการขยายความคุ้มครองไปสู่งานประเภทอื่น ๆ อย่างกว้างขวางเป็นลำดับ เพื่อความเข้าใจในพื้นฐานในสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน การศึกษาในส่วนนี้จึงเริ่มจากประวัติความเป็นมา หลักการสำคัญของสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน และบทบัญญัติคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานลวดลายผ้าไหมและงานออกแบบลวดลายผ้าไหมเป็นลำดับ

5.1.1 ประวัติความเป็นมา

สนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) หรือที่คนทั่วไปนิยมเรียกเพียงสั้น ๆ ว่า Berne Convention เป็นสนธิสัญญาที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 และพัฒนาสืบต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยในครั้งแรกงานสนธิสัญญาฉบับนี้มีจุดประสงค์คุ้มครองลิขสิทธิ์แก่นงานวรรณกรรมและศิลปกรรม อันมีมูลฐานมาจากปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ และปัญหาการบังคับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ เนื่องจากกฎหมายลิขสิทธิ์ของแต่ละประเทศย่อมมีเขตอำนาจศาล เพื่อจัดการปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ภายในประเทศของตนเท่านั้น เช่น งานสร้างสรรค์ของกวีชาวอังกฤษย่อมได้รับความคุ้มครองเพียง ณ ประเทศอังกฤษ แต่ในเวลาเดียวกันงานสร้างสรรค์ชิ้นนี้ก็กลับถูกละเมิดลิขสิทธิ์ในประเทศ

ฝรั่งเศส ซึ่งผู้สร้างสรรค์ชาวอังกฤษไม่อาจดำเนินคดีแก่ผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ในประเทศฝรั่งเศสได้ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปจึงร่วมกันก่อตั้งสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินขึ้น ภายใต้ความร่วมมือของ 3 หน่วยงานด้วยกัน คือ

1.. Societe des gens de letter และ

2. Association Littéraire et Artistique Internationale (ALAI) ภายใต้การผลักดันของ Victor Hugo¹ และ

3. Boersen-verrin der deutschen Budhandler

หน่วยงานทั้งสามแห่งนี้ได้ร่วมกันผลักดันแนวความคิดคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานวรรณกรรมและศิลปกรรมในระหว่างการประชุม International congress ของ Association Littéraire et Artistique Internationale (ALAI) ที่จัดขึ้น ณ กรุงโรมในปี ค.ศ.1882 พร้อมทั้งการจัดตั้งสหภาพระหว่างประเทศ เพื่อการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมขึ้น โดยในการประชุมครั้งนี้ได้เกิดร่างสนธิสัญญาระดับแรกขึ้น ซึ่งร่างสนธิสัญญาระดับนี้มีหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ คือ

ผู้สร้างสรรค์ไม่ว่ามีสัญชาติใดที่ได้สร้างสรรค์งานขึ้น และได้โฆษณาในงานในประเทศภาคีสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินแล้ว ผู้สร้างสรรค์ผู้นั้นจะได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในประเทศภาคีอื่น ๆ ด้วย โดยมาตรฐานความคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่พึงมีแก่ผู้สร้างสรรค์ดังกล่าวต้องเท่าเทียมกับผู้สร้างสรรค์ที่มีสัญชาติของประเทศภาคีแห่งนั้นเอง

ต่อมาในปี ค.ศ.1883 การร่างสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินเริ่มเป็นรูปแบบมากขึ้น โดยสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินได้นำแนวทางของสนธิสัญญากรุงปารีส (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) มาใช้ เพื่อสร้างโครงสร้างความคุ้มครองด้านกฎหมายลิขสิทธิ์ ในฐานะที่สนธิสัญญากรุงปารีสเป็นกรอบความตกลงระหว่างประเทศที่คุ้มครองงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาหลายประเภท เช่น สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และการออกแบบอุตสาหกรรม²

การร่างสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินยังดำเนินต่อมาระหว่างปี ค.ศ.1884 ถึงปี ค.ศ.1886 จนกระทั่งเมื่อวันที่ 9 กันยายน ค.ศ.1886 สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินเพื่อการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม ค.ศ.1886 (Berne Convention, of September 9, 1886 for Protection of Literary and Artistic Works) จึงถือกำเนิดขึ้น และสนธิสัญญาระดับนี้ถือเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศฉบับ

¹ Wikipedia. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. World Wide Web
http://en.wikipedia.org/wiki/Berne_Convention_for_the_Protection_of_Literary_and_Artistic_Works

² Ibid

แรกของโลกที่คุ้มครองลิขสิทธิ์ในระดับระหว่างประเทศ พร้อม ๆ กับการจัดระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ภายในประเทศสมาชิกต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน รวมทั้งสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินยังเปิดกว้างแก่ทุกประเทศเข้าเป็นภาคีสมาชิกได้ เพียงแต่ประเทศเหล่านี้ยื่นสัตยาบันสาสน์แก่ผู้อำนวยการองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เท่านั้น โดยในครั้งเริ่มต้นสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินมีสมาชิกจากประเทศต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลในทวีปยุโรปจำนวนมาก เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ประเทศอิตาลี ประเทศสเปน ประเทศสวีเดน³

นับแต่ปี ค.ศ.1886 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ท่ามกลางสภาวะการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีของโลก สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินก็ได้ถูกปรับปรุงแก้ไขอีกหลาย ๆ ครั้ง เพื่อความเหมาะสมและรองรับสิทธิในงานสร้างสรรค์ใหม่ เช่น งานภาพยนตร์ งานสิ่งบันทึกเสียง ฯลฯ ทำให้สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินมีความทันสมัยต่อสภาพความเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งจากการศึกษาอาจสรุปการเปลี่ยนแปลงของสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินในแต่ละครั้งได้ ดังนี้

ครั้งที่ 1 ปี ค.ศ.1886 การแก้ไขสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินกระทำที่ นครปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยการแก้ไขครั้งนี้ที่ประชุมได้วางหลักความคุ้มครองลิขสิทธิ์แก่ผู้สร้างสรรค์ ทำให้ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิเพียงแต่ผู้เดียว (exclusive right) และวางข้อกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องมีระบบการจัดการกฎหมายลิขสิทธิ์ภายในประเทศของตนอย่างสอดคล้องกัน

ครั้งที่ 2 ปี ค.ศ.1896 การแก้ไขสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินกระทำที่ นครปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในครั้งนี้ที่ประชุมได้เพิ่มเติมสิทธิของผู้สร้างสรรค์ว่า สิทธิในการแปลงงานย่อเป็นของผู้สร้างสรรค์ตลอดระยะเวลาแห่งความคุ้มครองลิขสิทธิ์ เว้นแต่ผู้สร้างสรรค์ไม่ทำการแปลงงานของตนออกเป็นภาษาอื่นภายใน 10 ปี

ครั้งที่ 3 ปี ค.ศ.1908 การแก้ไขสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินกระทำที่ นครเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน โดยการแก้ไขครั้งนี้สำเร็จลงในปี ค.ศ.1914 ที่ประชุมได้เพิ่มงานอันมีลิขสิทธิ์ขึ้นอีก คือ งานพ่อนรำ การละเล่นแสดงให้คนดูโดยวิธีใบ้ การแปล การดัดแปลง การจัดลำดับของงานดนตรีงานเหล่านี้ทั้งหมดถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย พร้อมกับที่ประชุมได้กำหนดอายุความคุ้มครองลิขสิทธิ์ขึ้นใหม่ว่า ลิขสิทธิ์ย่อมมีอยู่ตลอดชีวิตของผู้สร้างสรรค์งานและต่อไปอีก 50 ปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

ครั้งที่ 4 ปี ค.ศ.1928 การแก้ไขสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินกระทำที่ กรุงโรม ประเทศอิตาลี การแก้ไขครั้งนี้ที่ประชุมได้เพิ่มความคุ้มครองแก่งานอีกประเภทหนึ่ง คือ งานที่ผู้สร้างสรรค์ได้นำ

³ ชัชชัย สุขผลศิริ. คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539), น.35-43

ออกโฆษณาครั้งแรกทางวิทยุกระจายเสียง พร้อมกันนี้ที่ประชุมก็ได้ยกเลิกข้อสงวนการเข้าเป็นภาคีสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน

ครั้งที่ 5 ปี ค.ศ.1948 การแก้ไขสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินกระทำที่ กรุงบรัสเซล ประเทศเบลเยียม การแก้ไขครั้งนี้ทำให้เกิดระบบอายุแห่งความคุ้มครองลิขสิทธิ์ถึง 2 ระบบ คือ

ระบบแรก อายุความคุ้มครองลิขสิทธิ์ย่อมตลอดอายุผู้สร้างสรรค์และต่อไปอีก 50 ปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ดังที่ปรากฏในสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ฉบับปี ค.ศ.1908

ระบบที่สอง อายุความคุ้มครองลิขสิทธิ์ย่อมเป็นไปตามประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ ทำให้งานสร้างสรรค์บางประเภทอาจมีอายุความคุ้มครองสั้นกว่า 50 ปีก็ได้หลังจากที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

นอกจากนี้สนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ฉบับแก้ไขในปี ค.ศ.1948 ยังกำหนดว่า ผู้สร้างสรรค์งานนาฏกรรมและงานดนตรีกรรมมีสิทธิอนุญาตให้นำงานของตนออกแสดงต่อสาธารณชนได้ หากการแสดงนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน

ครั้งที่ 6 ปี ค.ศ.1967 การแก้ไขสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินกระทำที่ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ที่ประชุมได้ขยายขอบเขตเรื่องธรรมชาติของผู้สร้างสรรค์ (Moral right) พร้อมกันนี้ที่ประชุมมีมติเห็นชอบก่อตั้งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ขึ้น

ครั้งที่ 7 ปี ค.ศ.1971 การแก้ไขสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินกระทำที่ นครปารีส ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งการแก้ไขครั้งนี้กินเวลายาวนาน และสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินฉบับแก้ไขนี้แล้วเสร็จลงในปี ค.ศ.1979 ผลของการแก้ไขสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินครั้งนี้ คือ การแก้ไขสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินและสนธิสัญญาสิทธิบัตรสากล 1952 ให้มีบทบัญญัติที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องบทบัญญัติพิเศษสำหรับประเทศกำลังพัฒนา โดยสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินได้จัดปัญหา “Protective stipulation” และเปลี่ยนแปลงคำบำรุงสภาพเสียใหม่⁴

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงแรกประเทศสหรัฐอเมริกาได้ปฏิเสธการเข้าเป็นภาคีสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน เพราะทางประเทศสหรัฐอเมริกาประสงค์ให้แก้ไขข้อตกลงเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ใน 3 ประการหลัก ๆ ด้วยกัน คือ การเพิ่มเรื่องธรรมชาติ (Moral right) การยกเลิกข้อบังคับเรื่องการจดทะเบียนงานอันมีลิขสิทธิ์ และขจัดเรื่องข้อสงวนสิทธิในลิขสิทธิ์ ด้วย

⁴ ฐนัชมน เตชชาติพงศ์. การคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้สนธิสัญญาลิขสิทธิ์ของ WIPO. สาขากฎหมายระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, น.21-22

เหตุนี้จึงทำให้ในปี ค.ศ.1952 สนธิสัญญาลิขสิทธิ์สากลได้ถือกำเนิดขึ้น (Universal Copyright Convention) ซึ่งสนธิสัญญานี้ถูกสร้างขึ้นตามความประสงค์ของประเทศสหรัฐอเมริกา

อย่างไรก็ตามในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ.1989 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้าเป็นสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์นฉบับปี ค.ศ.1988 (Berne Convention Implementation Act of 1988) และนับแต่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้าเป็นสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์นเป็นต้น สนธิสัญญากรุงเบอร์นได้กลายเป็นความตกลงเกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศที่สำคัญ รวมทั้งความตกลงด้านลิขสิทธิ์ที่สมบูรณ์แบบของโลกได้ถือกำเนิดขึ้น

5.1.2 หลักการสำคัญของสนธิสัญญากรุงเบอร์น

ด้วยความคิดพื้นฐานและจุดมุ่งหมายประการสำคัญของสนธิสัญญากรุงเบอร์น คือ การสร้างระบบกฎหมายลิขสิทธิ์สากล ซึ่งผู้สร้างสรรค์ทุกสัญชาติจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของทุกประเทศ ประกอบกับการพัฒนาสนธิสัญญากรุงเบอร์นที่สืบต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้สนธิสัญญากรุงเบอร์นมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

1) **หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (principle of national)** ได้แก่หลักปฏิบัติของประเทศสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์น ซึ่งประเทศภาคีสมาชิกขอให้ความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ทุกสัญชาติ หากงานสร้างสรรค์ชิ้นนั้นถูกสร้างขึ้นในประเทศภาคีสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์น โดยความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์นี้ต้องมีมาตรฐานระดับเดียวกับที่คุ้มครองเจ้าของลิขสิทธิ์ชาติตนเอง

2) **หลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติและปราศจากแบบพิธี** ได้แก่หลักปฏิบัติของประเทศภาคีสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์นที่ว่า เจ้าของลิขสิทธิ์ย่อมได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้โดยอัตโนมัติ หากงานสร้างสรรค์ชิ้นนั้นถูกสร้างขึ้นไม่ว่าในรูปแบบใด โดยเจ้าของลิขสิทธิ์ไม่จำเป็นต้องไปจดทะเบียนลิขสิทธิ์หรือการนำฝากสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์ต่อหน่วยงานใด ๆ ของรัฐ รวมทั้งเจ้าของลิขสิทธิ์ขอให้ความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์โดยปราศจากเงื่อนไขและปราศจากค่าใช้จ่าย ดังนั้นเจ้าของลิขสิทธิ์จึงไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมแก่รัฐ เพื่อการแลกเปลี่ยนความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์หรือเพื่อการจดทะเบียนแต่อย่างใด

3) **หลักการคุ้มครองโดยอิสระ (principle of independent of protection)** ได้แก่ การที่ประเทศภาคีสมาชิกพึงให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์แก่ประเทศภาคีสมาชิกอื่น ๆ โดยการให้ความคุ้มครองนี้ไม่ต้องพิจารณาว่า งานอันมีลิขสิทธิ์ของประเทศภาคีสมาชิกอื่น ๆ จะได้รับความคุ้มครองโดยสมบูรณ์จากประเทศที่เกิดงานหรือไม่ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า งานอันมีลิขสิทธิ์ของประเทศภาคีสมาชิกหนึ่งอาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศภาคีสมาชิกอื่นได้ แม้ว่างานชิ้นดังกล่าวอาจไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศที่เกิดงานมาก่อนก็ได้

4. **หลักมาตรฐานขั้นต่ำ (Minimum standards)** คือพันธะกรณีของประเทศสมาชิก สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินทุก ๆ ประเทศ ในฐานะที่ประเทศสมาชิกทุกประเทศต้องออกกฎหมาย ลิขสิทธิ์ภายในประเทศของตน ภายใต้หลักการที่ว่า ข้อตกลงและหลักการต่าง ๆ ตามสนธิสัญญา กรุงเบอร์ลินถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ ซึ่งประเทศภาคีสมาชิกต้องยอมรับผูกพันและต้องออกกฎหมาย ลิขสิทธิ์ภายในประเทศของตน โดยกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศภาคีสมาชิกต้องให้ความคุ้มครอง ไม่น้อยกว่ามาตรฐานที่สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินกำหนดไว้ แต่ในขณะเดียวกันประเทศภาคีสมาชิก อาจบัญญัติกฎหมายลิขสิทธิ์ของตนและให้ความคุ้มครองสูงกว่าสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินก็ได้

หลักการทั้งสี่ข้างต้นนี้ถือเป็นหลักการสำคัญของสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินแต่ละฉบับ ซึ่ง ประเทศภาคีสมาชิกได้ให้ความคุ้มครองภายใต้หลักการดังกล่าวนี้ และศาลของประเทศภาคีสมาชิก ก็ได้มีคำพิพากษารองรับหลักการของสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินไว้เช่นกัน

ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาของศาลสูงฝรั่งเศสในคดี *Tod's Spa v. Heyraud S.A.* ศาลสูง นครปารีสต้องเผชิญกับคดีข้อพิพาทระหว่าง นักออกแบบรองเท้าชาวอิตาลีโจทก์ และคู่แข่ง ทางการค้า Heyraud S.A. จำเลย

ข้อเท็จจริงปรากฏว่า *Tod's Spa* โจทก์ได้ฟ้องร้องจำเลยว่า จำเลยได้ละเมิดลิขสิทธิ์โจทก์ ในงานรองเท้าตามกฎหมายลิขสิทธิ์ โดยประเด็นข้อกฎหมายของคดีนี้ คือ โจทก์ชาวอิตาลี ประสงค์ขอความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส

ศาลสูงนครปารีสได้ชี้ขาดไว้ว่า งานสร้างสรรค์ของนักออกแบบชาวอิตาลีย่อมได้รับความคุ้มครองในกฎหมายลิขสิทธิ์ฝรั่งเศส ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติตาม สนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ดังนั้นนักออกแบบชาวอิตาลีโจทก์จึงชอบถือประโยชน์จากการฟ้องร้องคดี ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ประเทศฝรั่งเศสได้ ไม่ว่าจะงานออกแบบรองเท้าของชาวอิตาลีจะเป็นงานอันมี ลิขสิทธิ์ของประเทศอิตาลีหรือไม่

¹สิทธิชัย สุวรรณผลพ. การคุ้มครองงานออกแบบอุตสาหกรรมตามกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร ศึกษาเฉพาะ กรณีงานออกแบบแฟชั่นเสื้อผ้า. สาขากฎหมายธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541, น.33-34

5.1.3 ลักษณะทั่วไปของสนธิสัญญากรุงเบอร์น

ภายใต้สนธิสัญญากรุงเบอร์น ฉบับปี ค.ศ.1886 ซึ่งมีบทบัญญัติอยู่ 2 ส่วน ดังนี้

1) บทบัญญัติทางสารบัญญัติ (Substance) ที่แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก บทบังคับทั่วไป (Convention rules) ได้แก่ หลักการที่สนธิสัญญากรุงเบอร์นกำหนดขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ โดยประเทศภาคีสมาชิกต้องบัญญัติกฎหมายลิขสิทธิ์ภายในประเทศตนให้สอดคล้องกับบทบัญญัตินี้

ประเภทที่สอง บทบัญญัติหลัก “Rules which refer back” ได้แก่อำนาจของประเทศภาคีสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์น เพื่อการกำหนดหลักเกณฑ์ภายในบทบัญญัติกฎหมายลิขสิทธิ์ภายในประเทศของตนได้

2) บทบัญญัติบริหารและโครงสร้าง (Administration and Structure) ได้แก่บทบัญญัติที่เนื้อหาสาระเกี่ยวกับการบริหารจัดการสหภาพเบอร์น เช่น การจ่ายค่าบำรุงสหภาพ การบังคับใช้สนธิสัญญากรุงเบอร์นกับประเทศภาคีสมาชิกอื่น การภาคยานุวัติสนธิสัญญากรุงเบอร์น โดยประเทศต่างๆ สามารถขอภาคยานุวัติสนธิสัญญากรุงเบอร์นแต่ละภาคต่างฉบับกันได้ แม้ว่าสนธิสัญญากรุงเบอร์นแต่ละฉบับจะมีความแตกต่างกันก็ตาม เป็นต้น⁶

5.1.4 บทบัญญัติคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานออกแบบลวดลายและงานลวดลายของผ้าไหม

สำหรับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในลวดลายของผ้าไหม ในฐานะที่ผ้าไหมคืองานศิลปะประเภทหนึ่ง การประชุมของภาคีสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์นจึงได้พยายามขยายขอบเขตคำจำกัดความคำว่า “งานวรรณกรรมและศิลปกรรม” เพื่อให้ครอบคลุมถึงงานศิลปกรรมทางอุตสาหกรรมทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าแฟชั่น งานเครื่องประดับ งานรองเท้า งานสิ่งทอ ฯลฯ การศึกษาพบว่า สนธิสัญญากรุงเบอร์นให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ต่องานลวดลายของผ้าไหมใน 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

1) ความคุ้มครองงานออกแบบลวดลายผ้าไหมทางอุตสาหกรรม ในฐานะที่งานออกแบบลวดลายของผ้าไหมเป็นงานออกแบบศิลปะทางอุตสาหกรรมแขนงหนึ่ง ประกอบกับสนธิสัญญากรุงเบอร์นเองก็มีจุดมุ่งหมาย คือ การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานวรรณกรรมและศิลปกรรม ที่ประชุมสนธิสัญญากรุงเบอร์นจึงได้ขยายคำจำกัดความคำว่า “งานวรรณกรรมและศิลปกรรม” เพื่อให้ครอบคลุมถึงงานออกแบบศิลปะทางอุตสาหกรรมด้วย ดังปรากฏความตามสนธิสัญญากรุงเบอร์น ฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ปี ค.ศ. 1908 ตามข้อ 2 วรรค 4 ดังนี้

⁶ World Intellectual Property Organization (WIPO). Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act 1971). (Geneva : WIPO. 1978), p5

Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Berlin Act, 1908)

Article 2.

The expression "literary and artistic works" shall include any production in the literary, scientific or artistic domain, whatever may be the mode or form of its reproduction, such as books, pamphlets, and other writings; dramatic or dramatico-musical works, choreographic works and pantomimes, the acting form of which is fixed in writing or otherwise; musical compositions with or without words; works of design, painting, architecture, sculpture, engraving and lithography; illustrations, geographical charts; plans, sketches, and plastic works relative to geography, topography, architecture or science .

Translations, adaptations, arrangements of music and other reproductions in an altered form of a literary or artistic work as well as collections of different works, shall be protected as original works without prejudice to the rights of the author of the original work.

The contracting countries shall bound to make provision for the protection of the above-mentioned Works.

Works of art applied to industrial purposes shall be protected so far as the domestic legislation of each country allows.

ดังนั้นในฐานะที่งานออกแบบลวดลายผ้าไหม คือ งานออกแบบศิลปะทางอุตสาหกรรม งานออกแบบลวดลายผ้าไหมจึงมีฐานะเป็นงานศิลปะประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม งานออกแบบลวดลายของผ้าไหมในทางอุตสาหกรรมเช่นนี้จึงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน โดยแต่ละประเทศสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินย่อมมีสิทธิออกกฎหมายลิขสิทธิ์ของตน เพื่อรองรับงานศิลปะประยุกต์ได้ตามที่แต่ละประเทศเห็นสมควร

2) ความคุ้มครองลวดลายบนผืนผ้าไหมในฐานะงานศิลปกรรม จากการศึกษาสิ่งที่สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินต้องการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์แล้วพบว่า งานที่สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินมุ่งให้ความคุ้มครองจำแนกตามพัฒนาแยกเป็น 2 ช่วงเวลาใหญ่ คือ

ช่วงแรก งานอันมีลิขสิทธิ์ คือ งานวรรณกรรมและศิลปกรรมในความหมายอย่างแคบ โดยระหว่าง ค.ศ.1886 – ค.ศ.1914 สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินได้จำกัดงานอันมีลิขสิทธิ์เพียงประเภทเดียวคือ งานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Literary and Artistic Works) เท่านั้น โดยขอบเขตของงานอันมีลิขสิทธิ์ยังไม่กว้างขวางเช่นในปัจจุบัน เพราะยุคสมัยนั้นปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศที่สำคัญ คือ การละเมิดลิขสิทธิ์ในงานวรรณกรรมและศิลปกรรม สืบเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการพิมพ์ของโลกเป็นสำคัญ

ช่วงที่สอง งานอันมีลิขสิทธิ์ คือ งานวรรณกรรมและศิลปกรรมในความหมายอย่างกว้าง โดยนับแต่ปี ค.ศ.1971 เป็นต้นมา สนธิสัญญากรุงเบอร์น ได้ถูกขยายความคุ้มครองอย่างกว้างขวาง ทำให้งานสร้างสรรค์อีกหลายชนิดถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามสนธิสัญญากรุงเบอร์น เช่นงานภาพยนตร์ งานดนตรีกรรม ฯลฯ โดยปรากฏข้อความตามสนธิสัญญากรุงเบอร์น ฉบับปี ค.ศ. 1971 ฉบับแก้ไขกรุงปารีส ข้อ 2 (1) ดังนี้

The Berne Convention (Paris Text--July 24, 1971)

Article 2

(1) The expression **"literary and artistic works"** shall include every production in the literary, scientific and artistic domain, whatever may be the mode or form of its expression, such as books, pamphlets and other writings; lectures, addresses, sermons and other works of the same nature; dramatic or dramatico-musical works; choreographic works and entertainments in dumb show; musical compositions with or without words; cinematographic works to which are assimilated works expressed by a process analogous to cinematography; works of drawing, painting, architecture, sculpture, engraving and lithography; photographic works to which are assimilated works expressed by a process analogous to photography; works of applied art; illustrations, maps, plans, sketches and three-dimensional works relative to geography, topography, architecture or science.

ด้วยเหตุนี้ภายใต้สนธิสัญญากรุงเบอร์น ฉบับปี ค.ศ.1971 งานวรรณกรรมและศิลปกรรมย่อมหมายความรวมถึงงานทุกอย่างเกี่ยวกับงานวรรณกรรม วิทยาศาสตร์ และศิลปกรรม ทั้งนี้ไม่ว่างานดังกล่าวจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม เช่น ในรูปหนังสือ แผ่นพับ หรืองานเขียนในรูปแบบอื่น ๆ การบรรยาย การเทศนา หรือการแสดงออกในลักษณะคล้ายคลึงกัน การแสดงละคร การแสดงดนตรี ฯลฯ

สำหรับงานลวดลายบนผืนผ้าไหมตามสนธิสัญญากรุงเบอร์นแล้วอาจนับเป็นงานในแผนกศิลปะ ซึ่งผู้สร้างสรรค์นำเสนองานศิลปะด้วยวิธีการทอหรือการพิมพ์ เพราะสนธิสัญญากรุงเบอร์น ปี ค.ศ.1971 ข้อ 2 ไม่ได้ระบุว่า การแสดงซึ่งความคิดสร้างสรรค์จะต้องอยู่ในรูปแบบใดเท่านั้น หากแต่ในข้อ 2 ใช้คำว่า **"whatever may be the mode or form of its expression , such as ... works of drawing, painting, architecture, sculpture, engraving and lithography"** ด้วยเหตุนี้ งานลวดลายผ้าไหมจึงอาจเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทงานแผนกศิลปะตามสนธิสัญญากรุงเบอร์น ฉบับ ปีค.ศ.1971 ได้

ดังนั้นลวดลายของผ้าไหมจึงอาจเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ได้ 2 รูปแบบ ไม่ว่าในรูปงานออกแบบลวดลายผ้าไหมที่ถือเป็นงานศิลปะยุคต้นทางอุตสาหกรรม หรือในรูปงานลวดลายบนผืนผ้าไหมก็อาจเป็นงานมีลิขสิทธิ์ประเภทงานในแผนกศิลปะ ทั้งนี้ด้วยผลแห่งสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน 2 ฉบับด้วยกันคือ สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินฉบับปี ค.ศ.1907 และ สนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ฉบับปี ค.ศ.1971 ตามลำดับ

5.2 สนธิสัญญาสิทธิขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) คือ ทบวงการชำนาญพิเศษขององค์การสหประชาชาติซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศที่มีความสมดุลระหว่างการตอบแทนผู้ทรงสิทธิ์ ทำให้โลกเกิดการพัฒนาด้านนวัตกรรมใหม่ๆ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั่วโลก พร้อมทั้งวางระบบปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะที่เป็นรูปธรรม อีกทั้งประเทศต่าง ๆ ก็สามารถเลือกเข้าเป็นภาคีโดยความสมัครใจ และปัจจุบัน องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ทำหน้าที่ดูแลความตกลงระหว่างประเทศจำนวนถึง 24 สนธิสัญญา/อนุสัญญา/ความตกลง⁷ โดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) มีประวัติความเป็นมา โครงสร้าง บทบาทด้านทรัพย์สินทางปัญญา ดังนี้

5.2.1 ประวัติความเป็นมาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

นับแต่โลกเกิดความตกลงด้านลิขสิทธิ์ในรูปแบบสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินตั้งแต่ปี ค.ศ.1886 เป็นต้นมา แม้ว่าผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์จะได้รับการปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายแล้วก็ตาม แต่สภาพปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ก็หาได้ยุติลงไม่ ในทางกลับกันเมื่อโลกยังมีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งความก้าวหน้าเทคนิคการพิมพ์ การถ่ายเอกสาร และเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ ยิ่งทำให้งานวรรณกรรมและศิลปกรรมยิ่งถูกทำซ้ำโดยง่ายและรวดเร็วกว่าในอดีต การละเมิดลิขสิทธิ์จึงแพร่ขยายไปอย่างกว้างขวาง กฎหมายลิขสิทธิ์ที่เคยมีอยู่จึงไม่เพียงพอต่อการบังคับใช้อีกต่อไป บรรดาประเทศที่พัฒนาแล้วจึงเรียกร้องให้สร้างระบบความคุ้มครองที่เหมาะสมและมีผลบังคับใช้อย่างจริงจังภายใต้กรอบเวทีระหว่างประเทศ

ณ จุดนี้ประเทศต่าง ๆ จึงเห็นพ้องร่วมกันว่า ระบบความคุ้มครองด้านทรัพย์สินทางปัญญาโลกจึงสมควรมีหน่วยงานพิเศษที่เข้าทำหน้าที่ดูแลอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ.1967 องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จึงถือกำเนิดขึ้น ณ กรุงสต็อก

⁷กระทรวงการต่างประเทศ. องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization WIPO). World Wide Web <http://www.mfa.go.th/web/2987.php?id=3829>

โฮล์ม ภายใต้อำนาจ “อนุสัญญาการจัดตั้งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก” โดยมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ นครเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ พร้อม ๆ กับในวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ.1974 องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้รับสถานะเป็นทบวงชำนาญพิเศษขององค์การสหประชาชาติ และได้มีสมาชิกจำนวนถึง 178 ประเทศ

โครงสร้างขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

ในฐานะที่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) มีหน้าที่สนับสนุนการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศต่าง ๆ ภายใต้อำนาจร่วมมือในด้านกฎหมายและการบริหารจัดการด้านทรัพย์สินทางปัญญากับประเทศสมาชิกต่าง ๆ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จึงจัดโครงสร้างองค์การแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) **สมัชชา (the General Assembly)** มีหน้าที่พิจารณางบประมาณ 2 ปีต่อครั้งโดยประเทศสมาชิกทั้งหมดขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

2) **ที่ประชุม (Conference)** มีหน้าที่ประชุมงบประมาณปีละ 2 ครั้งต่อปีโดยประเทศสมาชิกทั้งหมดขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

3) **คณะกรรมการร่วม (The Coordination Committee)** มีหน้าที่หน้าที่จัดการประชุมงานต่าง ๆ ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกปีละ 1 ครั้ง

ด้านการบริหารงานขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) อยู่ภายใต้การดำเนินการของผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ซึ่งสมัชชาจะทำการเลือกตั้งใหม่ทุก ๆ 6 ปี⁸

บทบาทหน้าที่ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) มีหน้าที่หลัก คือ การส่งเสริมให้เกิดความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพทั่วโลก โดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จะเป็นศูนย์กลางการประชุมและการบริหารงานตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา และองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ยังมุ่งเน้นการบริหารงานตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญ 2 ฉบับ คือ สนธิสัญญากรุงปารีส และสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน รวมทั้งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ยังมีภารกิจช่วยเหลือ กระตุ้น ส่งเสริมให้นานาชาติประเทศปกป้องคุ้มครองงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาให้มากขึ้น

⁸ รัชชมน เตชชาติพงศ์. การคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้สนธิสัญญาลิขสิทธิ์ของ WIPO สาขากฎหมายระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, น.23

5.2.2 สนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

ในอดีตก่อเกิดสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกนั้น แต่ละประเทศต่างมีกฎหมายลิขสิทธิ์ของตน ซึ่งกฎหมายลิขสิทธิ์เหล่านี้จะสอดคล้องกับพันธกรณีตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน แต่เนื่องจากสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินมีหลายฉบับ ประเทศต่าง ๆ จึงอาจยอมรับพันธกรณีตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินเพียงบางฉบับก็ได้ สิ่งนี้ส่งผลให้กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศภาคีสถิติสัญญากรุงเบอร์ลินจึงมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง

อย่างไรก็ตามนับแต่ค.ศ.1967 ซึ่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้ถือกำเนิดขึ้นภายใต้ภารกิจในฐานะหน่วยงานพิเศษขององค์การสหประชาชาติ และองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) คือหน่วยงานหลักส่งเสริมและสนับสนุนกิจการด้านทรัพย์สินทางปัญญาในระดับระหว่างประเทศ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จึงเกิดความพยายามสร้างสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ฉบับใหม่ขึ้น เพื่อให้ประเทศสมาชิกมีมาตรฐานกฎหมายลิขสิทธิ์ภายใต้ขอบเขตเดียวกัน โดยความเป็นมาของสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกมีประวัติที่น่าสนใจ ดังนี้

ช่วงแรก การศึกษาและสร้างมาตรฐานด้านกฎหมายลิขสิทธิ์ในปี ค.ศ.1992 การสร้างสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้เริ่มเกิดขึ้น จากการที่คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จัดการประชุมขึ้น เพื่อพิจารณาเนื้อหาของกฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาตรฐานขั้นต่ำของประเทศภาคีสมาชิกพึงปฏิบัติ และพันธกรณีของสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินที่มีต่อประเทศภาคีสมาชิก โดยในการประชุมครั้งนี้ที่ประชุมได้แบ่งคณะกรรมการออกเป็น 2 คณะ คือ

1) คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีสาร ซึ่งมีภารกิจพิจารณาความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน

2) คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญว่าด้วยข้อตกลง ซึ่งมีภารกิจพิจารณาความเป็นไปได้สำหรับความคุ้มครองสิทธิของนักแสดงและผู้สร้างสิ่งบันเทิงเสียง

ซึ่งคณะกรรมการทั้งสองคณะนี้จะต้องทำการศึกษามาตรฐานใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง (สิทธิของนักแสดงและสิทธิของผู้สร้างสิ่งบันเทิงเสียง) โดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับงานเทคโนโลยีสารสนเทศแก่คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญทั้งสองคณะ แต่ความคุ้มครองพิเศษแก่งานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ยังไม่มีกฎหมายลิขสิทธิ์รองรับแต่อย่างใด

ช่วงที่สอง การยกร่างข้อตกลงระหว่างเทศในชื่อ “Draft Treaty on Certain Questions Concerning the Protection of Literary and Artistic Works” ในปี ค.ศ.1994

ภายหลังที่คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญได้ศึกษามาตรฐานกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศต่าง ๆ เป็นเวลาถึง 2 ปีผ่านมา องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จึงพยายามยกร่างข้อตกลงระหว่างประเทศฉบับใหม่ขึ้นในชื่อ “Draft Treaty on Certain Questions Concerning the Protection of Literary and Artistic Works” โดยสมาชิกที่จัดทำร่างข้อตกลงระหว่างประเทศนี้คือผู้แทนแต่ละประเทศ ซึ่งแต่ละประเทศต่างพยายามเสนอมารตราทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมของประเทศตน และร่างข้อตกลงระหว่างประเทศฉบับนี้ได้ถูกปรับปรุงให้ทันสมัยและสอดคล้องกับมาตรฐานตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินมากขึ้น

ช่วงที่สาม การเกิดสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

หลังจากที่เกิดร่างข้อตกลงระหว่างประเทศ “Draft Treaty on Certain Questions Concerning the Protection of Literary and Artistic Works” ขึ้น ในปี ค.ศ.1996 ประเทศสมาชิกองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ต่างเข้าประชุมปรึกษาหารือ เพื่อพิจารณาร่างสนธิสัญญาลงฉบับนี้ โดย Jukka Liedes ประธานที่ประชุมชาวฟินแลนด์ได้เสนอแนะว่า ที่ประชุมควรนำร่างเกี่ยวกับความคุ้มครองลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียงมาพิจารณาในที่ประชุมทางการทูต (Diplomatic Conference) ซึ่งจัดขึ้นที่ ณ กรุงเจนีวา ระหว่างวันที่ 2 – 20 ธันวาคม ค.ศ.1996 เพราะการประชุมครั้งนี้มีประเทศสมาชิกองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จำนวนมากกว่า 120 ประเทศเข้าร่วม ซึ่งที่ประชุมมีมติเห็นชอบตามข้อเสนอดังกล่าว ทำให้ร่างความคุ้มครองลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียงถูกนำมาพิจารณาในการประชุมประชุมทางการทูต (Diplomatic Conference) ท้ายที่สุดผลผลิตจากการประชุมครั้งนี้ คือ การเกิดกฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกในชื่อ “สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์” (The WIPO Copyrights Treaty, 1996)

ดังนั้นสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) จึงถือกำเนิดขึ้นในปี ค.ศ.1996 โดยสนธิสัญญาลงฉบับนี้นับเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นจากความต้องการของประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งประเทศเหล่านี้เป็นผู้ผลิตงานอันมีลิขสิทธิ์มากกว่าการบริโภคงานอันมีลิขสิทธิ์ สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) จึงมีเนื้อหาสาระตั้งอยู่บนวัฒนธรรมและความต้องการของอุตสาหกรรมของโลกตะวันตกเป็นส่วนใหญ่

5.2.3 เนื้อหาสาระของ The WIPO Copyrights Treaty, 1996

สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) เป็นมาตรฐานด้านกฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ ซึ่งสนธิสัญญาลงฉบับนี้มีประเทศสมาชิกจำนวนมาก รวมทั้งประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในสมาชิกสนธิสัญญาลงฉบับนี้

การศึกษาสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 จึงเป็นเรื่องสำคัญ ทำให้ทราบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ไทยมีที่มาและเนื้อหาสาระเช่นใด โดยในหัวข้อเนื้อหาสาระของ The WIPO Copyrights Treaty, 1996 มีโครงสร้างและเนื้อหาสาระที่น่าสนใจ ดังนี้

1) โครงสร้างของสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) หากพิจารณาด้านโครงสร้างของสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ฉบับนี้แล้ว พบว่า สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ประกอบไปด้วยบทบัญญัติกฎหมายที่แยกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนแรก บทบัญญัติความคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามสนธิสัญญาทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญากับความสัมพันธ์ตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน โดยปรากฏบทบัญญัติตามสนธิสัญญาทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 ในข้อ 1 ถึง ข้อ 14

ส่วนที่สอง บทบัญญัติในส่วนการบริหารงานตามสนธิสัญญาภายใต้หลักการตีความอันเป็นที่ยอมรับ (Agreed Statements) ซึ่งทำให้ในอนาคตสนธิสัญญานี้สามารถขยายการตีความและคำจำกัดความ รวมทั้งสนธิสัญญานี้ยังสามารถยอมรับคำรายงานที่ประชุมทางการทูตได้ ทำให้สนธิสัญญานี้จะสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคตได้ โดยปรากฏบทบัญญัติในส่วนนี้อยู่ในข้อ 15 ถึง ข้อ 25

2) เนื้อหาสาระของสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ภายใต้สนธิสัญญานี้มีเนื้อหาสาระแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ก) การนำหลักการตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินมาใช้กับสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996)

ข) หลักการความคุ้มครองตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996)

ก) การนำหลักการตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินมาใช้กับสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ภายใต้มาตรฐานความคุ้มครองทั่วไปตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) สนธิสัญญานี้ได้นำหลักการคุ้มครองทั่วไปของสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินมาบังคับใช้ ทำให้สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ยอมรับหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (Nation Treatment) หลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติและปราศจากเงื่อนไข และหลักคุ้มครองโดยอิสระและโดยปริยายมาบังคับใช้ แม้ว่าตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วย

ลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ไม่บังคับประเทศภาคีสมาชิก เพื่อการปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (Nation Treatment) ก็ตาม แต่ด้วยผลของข้อ 3 ในสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ที่บัญญัติว่า

Article 3 Application of Articles 2 to 6 of the Berne Convention

Contracting Parties shall apply mutatis mutandis the provisions of Articles 2 to 6 of the Berne Convention in respect of the protection provided for in this Treaty

ส่งผลให้ประเทศสมาชิกต้องยอมรับและปฏิบัติตามข้อ 2 ถึง 6 ของสนธิสัญญากรุงเบอร์น โดยปริยาย หากประเทศใดเป็นสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์น ผลลัพธ์คือประเทศภาคีสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์นต้องปฏิบัติต่อคนสัญชาติอื่น ๆ ดังเช่นคนสัญชาติอื่นนั้นเป็นคนในสัญชาติประเทศตน ภายใต้งื่อนไข่ว่าประเทศของคนสัญชาติอื่นนั้นเป็นสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์น

ตัวอย่าง รัฐ A เป็นสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์นและเป็นสมาชิกสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996)

รัฐ B เป็นสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์น แต่ไม่เป็นสมาชิกสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996)

ผลลัพธ์ คือ คนสัญชาติรัฐ B ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ในรัฐ A ตามหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติของสนธิสัญญากรุงเบอร์น แม้ว่ารัฐ B ไม่ได้เป็นสมาชิกสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ก็ตาม ทั้งนี้ด้วยผลของข้อ 3 สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ซึ่งกำหนดให้ประเทศสมาชิกของสนธิสัญญานับนี้ต้องยอมรับหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติภายใต้สนธิสัญญากรุงเบอร์น

ข) หลักการความคุ้มครองตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ซึ่งตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกฉบับนี้ได้วางหลักการคุ้มครองลิขสิทธิ์เรื่องใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์มากกว่าหลักการตามสนธิสัญญากรุงเบอร์น ดังนี้

งานอันมีลิขสิทธิ์ ภายใต้อ้างอิงข้อ 1 และ ข้อ 2 สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ซึ่งบัญญัติว่า

Article 1 Relation to the Berne Convention

(1) This Treaty is a special agreement within the meaning of Article 20 of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, as regards Contracting Parties that

are countries of the Union established by that Convention. This Treaty shall not have any connection with treaties other than the Berne Convention, nor shall it prejudice any rights and obligations under any other treaties

Article 2 Scope of Copyright Protection

Copyright protection extends to expressions and not to ideas, procedures, methods of operation or mathematical concepts as such

ส่งผลให้ ลิขสิทธิ์ย่อมคุ้มครองการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ (expressions) แต่ลิขสิทธิ์ไม่คุ้มครองความคิด (ideas) ขั้นตอน กรรมวิธีหรือระบบ หรือการค้นพบทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ และงานที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ก็คือ

1. งานอันมีลิขสิทธิ์ต่าง ๆ ตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินตามข้อ 1 ตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 เช่น งานวรรณกรรมและศิลปกรรม เป็นต้น
2. งานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากคำรายงานที่ประชุมทางการทูตและความตกลงระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่น งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ งานฐานข้อมูล เป็นต้น

สิทธิของผู้สร้างสรรค์ ภายใต้สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 ข้อ 6 ถึง ข้อ 7 ที่บัญญัติว่า

Article 6 Right of Distribution

(1) Authors of literary and artistic works shall enjoy the exclusive right of authorizing the making available to the public of the original and copies of their works through sale or other transfer of ownership.

(2) Nothing in this Treaty shall affect the freedom of Contracting Parties to determine the conditions, if any, under which the exhaustion of the right in paragraph (1) applies after the first sale or other transfer of ownership of the original or a copy of the work with the authorization of the author.

Article 7 Right of Rental

- (1) Authors of
 - (i) computer programs;
 - (ii) cinematographic works; and

(iii) works embodied in phonograms, as determined in the national law of Contracting Parties, shall enjoy the exclusive right of authorizing commercial rental to the public of the originals or copies of their works.

(2) Paragraph (1) shall not apply

(i) in the case of computer programs, where the program itself is not the essential object of the rental; and

(ii) in the case of cinematographic works, unless such commercial rental has led to widespread copying of such works materially impairing the exclusive right of reproduction.

(3) Notwithstanding the provisions of paragraph (1), a Contracting Party that, on April 15, 1994, had and continues to have in force a system of equitable remuneration of authors for the rental of copies of their works embodied in phonograms may maintain that system provided that the commercial rental of works embodied in phonograms is not giving rise to the material impairment of the exclusive right of reproduction of authors.

Article 8 Right of Communication to the Public

Without prejudice to the provisions of Articles 11(1)(ii), 11bis(1)(i) and (ii), 11ter(1)(ii), 14(1)(ii) and 14bis(1) of the Berne Convention, authors of literary and artistic works shall enjoy the exclusive right of authorizing any communication to the public of their works, by wire or wireless means, including the making available to the public of their works in such a way that members of the public may access these works from a place and at a time individually chosen by them.

ดังนั้นผู้สร้างสรรค์ตามสนธิสัญญาฉบับนี้จึงมีสิทธิอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ ประการแรก สิทธิในการจำหน่ายงานอันมีลิขสิทธิ์ตามข้อ 6 ประการที่สอง สิทธิในการให้เช่างานอันมีลิขสิทธิ์บางประเภท เช่น งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ งานภาพยนตร์ เป็นต้น ดังปรากฏตามข้อ 7 และประการที่สาม สิทธิในการเผยแพร่งานต่อสาธารณชนตามข้อ 8 ของสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996

อายุความคุ้มครองลิขสิทธิ์ ภายใต้สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอายุความคุ้มครองลิขสิทธิ์ 2 ประการ คือ

ประการแรก หลักทั่วไป ผู้สร้างสรรค์จะได้รับความคุ้มครองตลอดอายุผู้สร้างสรรค์และต่อไปอีก 50 ปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

ประการที่สอง อายุความคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามประเภทของงานสร้างสรรค์ ตามข้อ 9 สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 กำหนดให้ งานภาพถ่ายมีอายุความคุ้มครองเป็นไปตามหลักทั่วไป คือ งานภาพถ่ายจะมีอายุความคุ้มครองตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์และต่อไปอีก 50 ปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ดังที่ข้อ 9 สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 ระบุว่า ภาติของสนธิสัญญานี้ต้องไม่นำบทบัญญัติข้อ 7(4) สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินมาใช้

5.2.4 ความสัมพันธ์ของประเทศไทยต่อองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

นับแต่เกิดความพยายามคุ้มครองลิขสิทธิ์แก่ผู้สร้างสรรค์ขึ้นครั้งแรกบนโลก คือ สนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน (Berne Convention on Literary and Artistic Work) จนกระทั่งสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินนี้คือหนึ่งในสนธิสัญญาที่อยู่ในความดูแลขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เป็นต้นมา ด้วยผลของสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 นั้น

ประเทศไทยในฐานะสมาชิกในองค์การสหประชาชาติและองค์การการค้าโลก (WTO) นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2474 เป็นต้นมา ประเทศไทยจึงได้เป็นภาคีสถิติสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน (Berne Convention on Literary and Artistic Work) จวบจนกระทั่งสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 ภายใต้การดูแลขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เกิดขึ้น ในปี พ.ศ.2532 รัฐบาลไทยจึงตัดสินใจเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกสนธิสัญญาฉบับนี้และเป็นสมาชิกขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก หลังจากนั้นในวันที่ 2 พฤษภาคม 2551 ประเทศไทยก็เข้าเป็นภาคีสถิติสนธิสัญญากรุงปารีส (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) ซึ่งได้มีผลบังคับใช้ในวันที่ 2 สิงหาคม 2551 พร้อมกันนี้ประเทศไทยกำลังเตรียมเข้าเป็นภาคีสถิติสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty – PCT) เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ลงมติอนุมัติแล้ว

บทบาทของประเทศไทยต่อเวทีองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก

ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่มีบทบาทพอสมควรในเวทีองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) โดยประเทศไทยได้เข้าร่วมการประชุมสมัชชาใหญ่ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เป็นประจำทุกปี

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังให้ความสำคัญต่อการประชุมของคณะกรรมการต่างๆ โดยส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่

- Standing Committee on the Law of Patents (SCP) ซึ่งเกี่ยวกับสิทธิบัตร

- Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications (SCT) ซึ่งเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า การออกแบบทางอุตสาหกรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

- Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore (IGC-GRTKF) ซึ่งเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

- Committee on Development and Intellectual Property (CDIP) ซึ่งเกี่ยวกับการอนุวัติวาระเพื่อการพัฒนา

ประเด็นข้อกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่ประเทศไทยให้ความสำคัญ

ตั้งแต่อดีต ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยมีพระราชบัญญัติคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่าง ๆ จำนวนมาก แม้ประเทศไทยจะไม่ได้เข้าเป็นภาคีสันธิสัญญา/อนุสัญญา/ความตกลงทั้งหมดขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) โดยประเทศไทยให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อประเด็นข้อกฎหมาย ได้แก่

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ยังไม่มีข้อตกลงระหว่างประเทศในประเด็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยประเด็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นที่ถกเถียงอยู่ในเวทีคณะกรรมการ IGC-GRTKF ตามที่ประเทศสมาชิกหลาย ๆ ประเทศในทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกามีความประสงค์ เพื่อองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จะออกข้อตกลงคุ้มครองทรัพยากรพันธุศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในอนาคต ดังปรากฏตามรายงานการประชุมเรื่องข้อตกลงคุ้มครองทรัพยากรพันธุศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ณ กรุงเจนีวา ระหว่างวันที่ 3 ถึง 12 กรกฎาคม ค.ศ.2007 ซึ่งผลของการประชุมครั้งนี้ คือ ที่ประชุมยังมีอาจมีความตกลงร่วมกันได้ เว้นแต่เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งประเทศสมาชิกในทวีปยุโรปได้เสนอ และได้รับการรับรองจากองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)⁹

สำหรับประเทศไทยได้แสดงออกอย่างชัดเจนและให้การสนับสนุนต่อความคุ้มครองระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทต่างๆ ในฐานะที่ประเทศไทยมีภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมที่เก่าแก่ ประเทศไทยจึงสมควรได้รับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมของตน การที่ประเทศอื่นใดจะมาแสวงหาประโยชน์หรือหิวฉวยประโยชน์ไป โดยประเทศไทยมิได้รับค่าตอบแทน หรือประเทศไทยไม่ได้อนุญาต ดังนั้นในปัจจุบันประเทศไทยจึงได้ผ่านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา 2 ฉบับ เพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทย คือ

⁹ WIPO Program Activities. Intercessional Working Groups on Traditional Knowledge and Genetic Resources: Applications for funding to the Voluntary Fund Advisory Board. World Wide Web www.wipo.int

พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 และ พ.ร.บ.คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เพื่อแสดงว่าประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. **วาระเพื่อการพัฒนา** ในฐานะที่ประเทศไทยและประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ คือ ประเทศกำลังพัฒนา ประเทศไทยจึงเข้าร่วมกับภาคีสมาชิกองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เพื่อพยายามผลักดันการพัฒนางานด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย โดยกลไกที่ประเทศไทยใช้ คือ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งจุดมุ่งหมายของความคุ้มครองกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศกำลังพัฒนา ได้แก่การถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีเพื่อแลกเปลี่ยนกับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และปัจจุบันประเด็นเรื่อง วาระเพื่อการพัฒนา อยู่ในระหว่างแผนการทำงานโดยคณะกรรมการ CDIP ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2550 โดยประเทศไทยได้มีบทบาทในการอภิปรายแผนการทำงานต่างๆ อย่างกว้างขวางในคณะกรรมการดังกล่าว

3. **การสร้างเสริมศักยภาพ (Capacity Building)** ภายใต้วาระเพื่อการพัฒนาอันเป็นหนึ่งในหน้าที่ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) คือการสร้างเสริมศักยภาพของประเทศกำลังพัฒนาให้มีขีดความสามารถด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ประเทศไทยจึงได้ร่วมมือกับองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ในการจัดสัมมนา/หลักสูตรอบรมต่างๆ ได้แก่ หลักสูตรอบรมทรัพย์สินทางปัญญาพื้นฐานทางอินเทอร์เน็ต (DL-101 ฉบับภาษาไทย) ทั้งนี้ ประเทศไทยพยายามส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ในเรื่องดังกล่าวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย

ปัจจุบันกระทรวงการต่างประเทศเป็นหน่วยประสานงานหลักระหว่างองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) กับประเทศไทย โดยกรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และคณะทูตถาวรประจำสำนักงานสหประชาชาติ ณ นครเจนีวา ของประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในหลายคณะกรรมการขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้แก่

1. คณะกรรมการ IGC-GRTKF และ
2. คณะกรรมการ CDIP

โดยมีกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหน่วยงานหลักของประเทศไทยด้านทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับงานขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวง

สาธารณสุข กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) และศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ไบโอเทค)¹⁰

5.2.5 บทบาทขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) กับคุ้มครองงานออกแบบและงานผ้าไหม

ปัจจุบันองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกในฐานะหน่วยงานที่มีภารกิจส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา บรรเทาความตกลงในเวทีระหว่างประเทศด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ จึงเกิดขึ้น ในเวทีองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) และจากการศึกษาข้อตกลงต่าง ๆ ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) งานออกแบบลวดลายของผ้าไหมและงานลวดลายผ้าไหมมีความคุ้มครองตามข้อตกลงขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) อยู่ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. ความคุ้มครองงานออกแบบลวดลายของผ้าไหมและงานลวดลายของผ้าไหมในฐานะงานด้านอุตสาหกรรม

นับแต่ปี ค.ศ.1996 ซึ่งสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ได้เกิดขึ้นภายใต้การกำกับดูแลขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) บรรดาสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินทุกฉบับและสนธิสัญญาว่าด้วยความคุ้มครองลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรต่าง ๆ ได้เข้ามาอยู่ในการควบคุมขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ซึ่งที่ประชุมขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้จัดการประชุมหลายครั้ง เพื่อขยายคำจำกัดความคำว่า “งานวรรณกรรมและศิลปกรรม”

จนกระทั่งปัจจุบันงานออกแบบลวดลายผ้าไหมและลวดลายบนผืนผ้าไหมอาจได้รับความคุ้มครองตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินตามข้อ 3 สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) บัญญัติให้ สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินทุก ๆ ฉบับต้องถูกนำมาปรับใช้ในสนธิสัญญาฉบับนี้ ทำให้งานออกแบบลวดลายผ้าไหมและงานลวดลายบนผืนผ้าไหมได้รับความคุ้มครอง ดังนี้

1) งานออกแบบลวดลายผ้าไหมถือเป็นงานออกแบบในทางอุตสาหกรรม ซึ่งตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ฉบับปี ค.ศ.1908 ได้กำหนดคำนิยามคำว่า “งานวรรณกรรมและศิลปกรรม” ให้หมายความรวมถึงงานออกแบบทางอุตสาหกรรมตามข้อเสนอของประเทศสมาชิก

¹⁰ Tasang Limited. กองนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ 5 มกราคม 2553.

ในทวีปยุโรป เพื่อการคุ้มครองอุตสาหกรรมของประเทศตน ดังปรากฏข้อความในข้อ 2 สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินฉบับแก้ไข ในปี ค.ศ.1908 ว่า

Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Berlin Act, 1908)

Article 2.

The expression "literary and artistic works" shall include any production in the literary, scientific or artistic domain....

Works of art applied to industrial purposes shall be protected so far as the domestic legislation of each country allows

ด้วยเหตุนี้ นับแต่ปี ค.ศ.1908 เป็นต้นมา งานออกแบบศิลปะทางอุตสาหกรรมหรือที่ นักกฎหมายเรียกว่า “งานศิลปะประยุกต์” จึงได้แก่งานออกแบบทุกประเภทในทางอุตสาหกรรม เช่น งานออกแบบเสื้อผ้าแฟชั่น งานออกแบบเครื่องประดับ งานออกแบบกระเป๋า งานออกแบบ รองเท้า งานออกแบบสิ่งทอ ฯลฯ งานเหล่านี้จึงถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามสนธิสัญญากรุง เบอร์ลิน ฉบับปี ค.ศ.1908 ประเภทงานศิลปะประยุกต์ ซึ่งประเทศสมาชิกสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน และประเทศสมาชิกองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ต้องให้ความคุ้มครองตามกฎหมาย ลิขสิทธิ์ของประเทศสมาชิก

สำหรับงานออกแบบลวดลายผ้าไหม ในฐานะที่การผลิตผ้าไหมคือการผลิตใน ภาคอุตสาหกรรม ซึ่งผู้ผลิตผ้าไหมมีตั้งแต่ชาวบ้านในท้องถิ่นจนถึงผู้ผลิตในรูปโรงงาน อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยการผลิตผ้าไหมอาจเป็นไปในรูปแบบอุตสาหกรรมขนาดเล็กใน ครอบครัว อุตสาหกรรมขนาดกลาง และอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ งานออกแบบลวดลายผ้าไหม จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของภาคการผลิตของอุตสาหกรรม ดังนั้นงานออกแบบลวดลายของผ้าไหมจึง นับเป็นงานศิลปะประยุกต์ตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ฉบับปี ค.ศ.1908 และงานออกแบบลวดลาย ผ้าไหมนับเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทหนึ่งในสาขางานศิลปะ

2) งานลวดลายของผ้าไหมในฐานะงานด้านศิลปกรรม ตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ฉบับปี ค.ศ.1971 ซึ่งที่ประชุมได้ขยายคำจำกัดความคำว่า “งานวรรณกรรมและศิลปกรรม” ในข้อ 2 (1) ไว้ว่า งานวรรณกรรมและศิลปกรรมย่อมหมายความรวมถึงการผลิตงานทุกประเภทในสาขา วรรณกรรม สาขาวิทยาศาสตร์ และสาขาศิลปะ ซึ่งงานเหล่านี้อาจถูกสร้างขึ้นหรือแสดงใน รูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ แผ่นพับ...

The Berne Convention (Paris Text--July 24, 1971)

Article 2

(1) The expression "literary and artistic works" shall include every production in the literary, scientific and artistic domain, whatever may be the mode or form of its expression, such as books, pamphlets and other writings; lectures, addresses, sermons and other works of the same nature; dramatic or dramatico-musical works; choreographic works and entertainments in dumb show; musical compositions with or without words; cinematographic works to which are assimilated works expressed by a process analogous to cinematography; works of drawing, painting, architecture, sculpture, engraving and lithography; photographic works to which are assimilated works expressed by a process analogous to photography; works of applied art; illustrations, maps, plans, sketches and three-dimensional works relative to geography, topography, architecture or science

จากถ้อยคำตามข้อ 2 สนธิสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1971 ในฐานะที่งานลวดลายบนพื้นผ้าไหมคืองานแสดงออกทางศิลปะของประเทศไทย งานลวดลายบนพื้นผ้าไหมจึงอาจนับได้ว่าเป็นงานในสาขาศิลปะตามความในข้อ 2 สนธิสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ.1971 เพราะตามข้อความตามข้อ 2 สนธิสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ.1971 ที่บัญญัติว่า “such as books, pamphlets and other writings;... works of drawing, painting, architecture, sculpture, engraving and lithography; photographic” โดยคำว่า “such as” มีความหมายตามพจนานุกรมว่า เช่น หรือดั่งเช่น ผลลัพธ์ก็คือข้อความหลังคำว่า “such as” จึงเป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนเท่านั้น ดังนั้นงานลวดลายผ้าไหมในฐานะงานศิลปะจึงน่านับเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทงานศิลปกรรมได้เช่นเดียวกับงานตามตัวอย่างอื่น ๆ

2. ความคุ้มครองงานออกแบบลวดลายของผ้าไหมและงานผ้าไหมในฐานะงานด้านวัฒนธรรมและสิ่งปั่งชีทางภูมิศาสตร์ นับแต่องค์การทรัพย์สินทางปัญญา (WIPO) เข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาในเวทีความตกลงระหว่างประเทศ บรรดาประเทศต่าง ๆ ได้เข้ามาเป็นสมาชิกองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนปัจจุบันองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความแตกต่างกัน 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เช่น ประเทศในกลุ่ม EU อาทิ ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส ฯลฯ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย และทวีปแอฟริกา เช่น ประเทศจีน ประเทศไทย ประเทศอินโดนีเซีย ฯลฯ

ประกอบกับสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ก็ได้ขยายความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เสมอมา ส่งผลให้ปัจจุบันกลุ่มประเทศในทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกายามเรียกร้องความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในเรื่องพันธุศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพิ่มเติม เนื่องจากประเทศในกลุ่มนี้มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่และหลากหลาย แต่สิ่งเหล่านี้กลับเป็นขาดความคุ้มครองตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ทำให้ประเทศอื่น ๆ สามารถแสวงหาประโยชน์จากพันธุศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศในทวีปเอเชีย และทวีปแอฟริกาอย่างไม่เป็นธรรม

ด้วยเหตุผลข้างต้นที่ประชุมองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จึงจัดตั้งคณะทำงานขึ้นในชื่อ IGC-GRTKF ขึ้น เพื่อทำการศึกษาและวางขอบเขตความคุ้มครองตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแก่นงานพันธุศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อันจะนำไปสู่การประชุมขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) และลงมติยอมรับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในอนาคต

อย่างไรก็ตามผลการดำเนินงานของคณะทำงาน IGC-GRTKF ยังไม่มีความคืบหน้ามากนัก งานด้านศิลปวัฒนธรรมก็ยังไม่มียกกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาระดับโลกรองรับ แม้ว่าประเทศไทยและกลุ่มประเทศในทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกายามเรียกร้องความคุ้มครองตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแก่นงานพันธุศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ตาม ดังปรากฏตามรายงานการประชุมร่วมเอเชีย-แอฟริกา ณ เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 18 ถึง 20 มิถุนายน พ.ศ.2550 ว่า ที่ประชุมคณะทำงาน IGC-GRTKF ได้รับรองความคุ้มครองตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแก่นงานพันธุศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และข้อเสนอนี้ได้ถูกนำเสนอต่อองค์การทรัพย์สินทางปัญญา (WIPO) ในการประชุมครั้งที่ 11 ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ณ กรุงเจนีวา ระหว่างวันที่ 3 ถึง 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 อันเป็นการประชุมครั้งล่าสุดนั้น ปรากฏผลว่า งานด้านพันธุศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังไม่มีความคืบหน้า และงานด้านศิลปวัฒนธรรมก็ยังคงเป็นที่ถกเถียงในหมู่ประเทศสมาชิกอยู่ต่อไป ทำให้คณะทำงาน IGC-GRTKF ยังคงต้องทำการศึกษาและเจรจากับประเทศสมาชิกอื่น ๆ อีกต่อไป

สำหรับงานลวดลายของผ้าไหมไทยซึ่งอาจถือเป็นงานศิลปวัฒนธรรมและงานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามข้อตกลงขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) งานลวดลายของผ้าไหมจึงได้รับความคุ้มครองในเวทีองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ดังนี้

1) **งานลวดลายของผ้าไหมเป็นงานด้านศิลปวัฒนธรรม** โดยที่ลวดลายบนผืนผ้าไหมไทยคืองานศิลปะแขนงหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งลวดลายบนผืนผ้าไหมล้วนเกิดขึ้นจากวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ และจารีตประเพณีของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น ช่างทอผ้าไหมไทยจึงมีฐานะเป็นศิลปินด้านศิลปวัฒนธรรมไทย ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงร่วมกับกลุ่มประเทศในทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกา ทำการเรียกร้องความคุ้มครองตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาจากองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ซึ่งปรากฏข้อความการเรียกร้องความคุ้มครองงานด้านศิลปวัฒนธรรมตามรายงานการประชุมขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 3 ถึง 12 กรกฎาคม พ.ศ.2550 ณ กรุงเจนีวา โดยมีประธานในที่ประชุม คือ นายเอเชียนใต้ ซิเนบิล่า ดังนี้

นางหยาง ฮวงจู ในฐานะตัวแทนประเทศจีนและกลุ่มภาคีสมาชิกในทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกา แจ้งต่อที่ประชุมองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ว่า

“ประเทศจีนได้ร่วมมือกับกลุ่มประเทศเอเชียและกลุ่มประเทศแอฟริกา เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ความคุ้มครองศิลปวัฒนธรรม พันธุศาสตร์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ตามที่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้เคยอภิปรายการปกป้องเรื่องศิลปวัฒนธรรม พันธุศาสตร์และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ณ เมืองนิหนาน ประเทศจีน ภายใต้ข้อเสนอของคณะทำงาน GRTKF”

นางหยาง ฮวงจู ตัวแทนสมาชิกในทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกา จึงเสนอว่า

“องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ควรมีมาตรการคุ้มครองในระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาต่องานด้านศิลปวัฒนธรรม เพราะองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) มีนโยบายหลักการปกป้องงานศิลปวัฒนธรรมตามภูมิปัญญาท้องถิ่น และชี้แนะแนวทางการปฏิบัติหรือหลักการในการดำเนินการปกป้องศิลปวัฒนธรรมตามภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) สามารถดำเนินการได้ใน 5 วิธีการหลักด้วยกัน คือ

1 การกำหนดขอบเขตคำจำกัดความคำว่า “ศิลปวัฒนธรรมตามภูมิปัญญาท้องถิ่น”

2 การกำหนดนิยามศัพท์ของคำว่าสิทธิ

3 วางหลักเกณฑ์ความยินยอมของประเทศเจ้าของงานศิลปวัฒนธรรมตามภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

4 การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมกับประเทศเจ้าของงานศิลปวัฒนธรรมตาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

5 วางหลักเกณฑ์การละเมิดสิทธิ การเยียวยาความเสียหายและสภาพการบังคับใช้ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอย่างจริงจัง”

มติที่ประชุม ยอมรับข้อสรุปดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามเห็นควรให้ปฏิบัติตามประเด็น ของคณะทำงาน GRTKF. และผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งที่ประชุมยังมีความกังวลบางประเด็น เช่น การกำหนดคำจำกัดความคำว่า “ศิลปวัฒนธรรมตามภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นเรื่องยาก เพราะงาน ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นยังหมายความรวมถึงจริยธรรมและคุณค่าทางศีลธรรม ซึ่งแต่ละ ท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน เป็นต้น ที่ประชุมจึงเห็นควรให้เวทีคณะทำงาน IGC-GRTKF เป็นผู้ดำเนินการศึกษาต่อไป¹¹

ดังนั้นปัจจุบันงานลวดลายของผ้าไหมไทยจึงไม่มีกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะ เพื่อการคุ้มครองงานลวดลายผ้าไหมในฐานะงานศิลปวัฒนธรรมตามภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ว่ากลุ่มประเทศสมาชิกหลาย ๆ ประเทศยอมรับว่า งานลวดลายผ้าไหมนี้คืองานศิลปะก็ตาม

2) งานลวดลายของผ้าไหมเป็นงานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของประเด็นทรัพย์สินทางปัญญาในการเจรจาอบอุรุกวัย ของภาคี GATT ซึ่งต่อมาภาคี GATT ได้เปลี่ยนเป็นองค์การการค้าโลก WTO

แนวคิดกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เกิดขึ้น และพัฒนาจนเป็น ข้อตกลงหลายฝ่ายภายใต้องค์การการค้าโลก (WTO) ได้ ก็เพราะการผลักดันจากกลุ่ม ผลประโยชน์ในสหภาพยุโรป โดยเฉพาะผู้ประกอบการทำธุรกิจค้าขายไวน์ และสุราที่ผลักดัน ตัวแทนของตนเองในการเจรจาทางการค้าในเวทีเจรจาการค้ารอบอุรุกวัย เพื่อการรับรองสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ (geographical indication) เป็นกฎกติกาทางการค้าแบบหลายฝ่ายในข้อตกลงว่าด้วย ทรัพย์สินทางปัญญา หรือ TRIPs ขององค์การการค้าโลก (WTO) และท้ายที่สุดข้อตกลงว่าด้วยสิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขององค์การการค้าโลกก็ได้กลายเป็นหนึ่งในข้อตกลงภายใต้การดูแลของ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ในที่สุด

¹¹ WIPO Program Activities. Intercessional Working Groups on Traditional Knowledge and Genetic Resources : Applications for funding to the Voluntary Fund Advisory Board. World Wide Web www.wipo.int

หลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเวทีระหว่างประเทศ ปรากฏอยู่ตาม ข้อ 22-23 ใน SECTION 3: GEOGRAPHICAL INDICATIONS ความตกลง TRIPS¹² : (AGREEMENT ON TRADE-RELATED ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS) ว่า

Article 22 Protection of Geographical Indications

1. Geographical indications are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.

2. In respect of geographical indications, Members shall provide the legal means for interested parties to prevent:

(a) the use of any means in the designation or presentation of a good that indicates or suggests that the good in question originates in a geographical area other than the true place of origin in a manner which misleads the public as to the geographical origin of the good;

(b) any use which constitutes an act of unfair competition within the meaning of Article 10bis of the Paris Convention (1967).

3. A Member shall, ex officio if its legislation so permits or at the request of an interested party, refuse or invalidate the registration of a trademark which contains or consists of a geographical indication with respect to goods not originating in the territory indicated, if use of the indication in the trademark for such goods in that Member is of such a nature as to mislead the public as to the true place of origin.

4. The protection under paragraphs 1, 2 and 3 shall be applicable against a geographical indication which, although literally true as to the territory, region or locality in which the goods originate, falsely represents to the public that the goods originate in another territory.¹³

¹² ข้อตกลง TRIPS เป็นข้อตกลงในเวทีความตกลงระหว่างประเทศที่มีลักษณะพิเศษ คือ การนำเรื่องความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศและความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเข้าด้วยกัน โดยข้อตกลง TRIPS มีขอบเขตความคุ้มครองกว้างขวางกว่าตามอนุสัญญากรุงเบอร์ลินที่สำคัญ คือ การกำหนดให้ฐานโปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์

¹³ Wikipedia. World Trade Organization Dispute 160. World Wide Web

http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm3_e.htm

ด้วยเหตุนี้ตามความตกลงระหว่างประเทศกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงวางหลักกฎหมายว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะคุ้มครองเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งนั้นเท่านั้น โดยผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้นที่มีสิทธิใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์กับสินค้าดังกล่าว และหากสินค้าชนิดใดมีชื่อเสียงแพร่หลายจากแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใด ผู้ผลิตสินค้าชนิดดังกล่าวย่อมมีความชอบธรรมในการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์นั้น เพื่อการจำหน่ายสินค้าของตนภายใต้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

สำหรับลวดลายของผ้าไหมไทยอาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเวทีระหว่างประเทศ หากลวดลายของผ้าไหมไทยนั้นมีคุณสมบัติตรงตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ในฐานะที่กฎหมายฉบับนี้คือกฎหมายภายในประเทศไทยที่อนุวัติตามข้อตกลงระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยลวดลายของผ้าไหมที่จะได้รับประโยชน์จากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ลวดลายของผ้าไหมดังกล่าวต้องเป็นลวดลายที่ผลิตขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ทั้งลวดลายของผ้าไหมดังกล่าวต้องมีเอกลักษณ์เฉพาะตน จนทำให้ผู้บริโภคยอมรับในคุณภาพและชื่อเสียงของผ้าไหมที่มีลวดลายชนิดนั้น ลวดลายของผ้าไหมชนิดนี้จึงได้รับประโยชน์จากการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ตัวอย่างเช่น ลวดลายของผ้าโฮลจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

จากภาพรวมของกรอบข้อตกลงระหว่างประเทศกับงานลวดลายผ้าไหมและงานออกแบบลวดลายผ้าไหมแล้ว งานลวดลายผ้าไหมถูกยอมรับเป็นงานศิลปวัฒนธรรม โดยในเวทีความตกลงระหว่างประเทศได้สร้างอนุสัญญาและสนธิสัญญาเพื่อคุ้มครองงานศิลปวัฒนธรรมอยู่ 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบแรก สนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ซึ่งสนธิสัญญาฉบับนี้ได้นำสนธิสัญญากรุงเบอร์ลินเข้ามาปรับใช้ทำให้งานลวดลายผ้าไหมถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ในแผนกศิลปกรรมภายใต้สนธิสัญญากรุงเบอร์ลินฉบับปี ค.ศ.1971 ทำให้ลวดลายของผ้าไหมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ แต่ทั้งนี้ลวดลายของผ้าไหมต้องเป็นงานสร้างสรรค์ขึ้นใหม่จากความคิดริเริ่มของผู้สร้างสรรค์ และต้องไม่ใช่งานสาธารณณะ (Public domain) หรืองานที่สิ้นสุดอายุความคุ้มครองลิขสิทธิ์แล้ว

รูปแบบที่สอง ข้อตกลงระหว่างประเทศของคณะทำงาน IGC-GRTKF องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก งานลวดลายผ้าไหมยอมรับเป็นงานด้านศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทย แต่เนื่องจากที่ประชุมองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกยังไม่อาจหาข้อสรุปเรื่องความคุ้มครองตาม

กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาแก่งานด้านศิลปวัฒนธรรมได้ ส่งผลให้ปัจจุบันลวดลายของผ้าไหมจึงไม่ได้รับความคุ้มครองในเวทีความตกลงระหว่างประเทศ

รูปแบบที่สาม ความตกลง TRIPS: AGREEMENT ON TRADE-RELATED ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS ข้อ 22- 23 มีลักษณะที่ว่า งานลวดลายผ้าไหมที่มีชื่อเสียงจากแหล่งภูมิศาสตร์ใด ผู้ผลิตผ้าไหมลวดลายดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์ของแหล่งผลิตนั้น เพื่อการจำหน่ายสินค้าผ้าไหมที่มีลวดลายของแหล่งภูมิศาสตร์นั้น ได้เพียงผู้เดียว ส่งผลให้งานลวดลายของผ้าไหมไทยบางอย่างจึงอาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

ส่วนงานออกแบบลวดลายผ้าไหมนั้น ปัจจุบันในเวทีความตกลงระหว่างประเทศถือว่างานออกแบบลวดลายผ้าไหมอาจได้รับความคุ้มครองตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ในฐานะที่งานออกแบบลวดลายผ้าไหม คือ งานออกแบบทางอุตสาหกรรม โดยในเวทีความตกลงระหว่างประเทศถือว่างานชนิดนี้จัดเป็นงานศิลปประยุกต์ตามสนธิสัญญากรุงเบอร์ลิน ฉบับปี ค.ศ.1908

ดังนั้นภายใต้กรอบความตกลงระหว่างประเทศที่มีอยู่ในปัจจุบันงานลวดลายของผ้าไหมไทยจึงอาจได้รับความคุ้มครองในรูปลิขสิทธิ์ตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996) ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) แต่ยังไม่ได้รับความคุ้มครองในฐานะงานศิลปวัฒนธรรมในเวทีความตกลงระหว่างประเทศ ส่วนงานออกแบบลวดลายของผ้าไหมย่อมถือเป็นงานศิลปประยุกต์และได้รับความคุ้มครองตามสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญา โลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ 1996 (The WIPO Copyrights Treaty, 1996)